

Date: 3rd July-2026

MUSTAQIL TA'LIM JARAYONIDA BO'LAJAK LOGOPEDLARNI
DUDUQLANUVCHI BOLALAR BILAN ISHLASHGA TAYYORLASHDA
RAQAMLI VOSITALARDAN FOYDALANISH

Mirkamilova Noilaxon Mirsardarovna

Nizomiy nomidagi O'zMPU

Talabalar amaliyoti bosh mutaxassisi

Annotatsiya: ushbu maqolada bo'lajak logopedlarni mustaqil ta'lim jarayonida duduqlanuvchi bolalar bilan ishlashga tayyorlashda raqamli vositalardan foydalanishning nazariy asoslari tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar - multimedia resurslar, logopedik ilovalar, onlayn simulyatorlar va virtual muhitlar - logopediya ta'limida kompetensiyaviy yondashuvni kuchaytirish vositasi sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada zamonaviy raqamli vositalarning ta'limiy imkoniyatlari va ularni logopedik tayyorgarlik jarayoniga integratsiya qilish yo'llari yoritiladi.

Kalit so'zlar: logoped, mustaqil ta'lim, duduqlanish, raqamli texnologiyalar, logopedik kompetensiya, onlayn resurslar, multimedia.

Аннотация: в данной статье анализируются теоретические основы использования цифровых средств в подготовке будущих логопедов для работы с заикающимися детьми в процессе самостоятельного обучения. Мультимедийные ресурсы, логопедические приложения, онлайн-симуляторы и виртуальные среды рассматриваются как средства усиления компетентностного подхода в логопедическом образовании.

Ключевые слова: логопед, самостоятельное обучение, заикание, цифровые технологии, логопедическая компетенция, онлайн-ресурсы.

Abstract: this article analyzes the theoretical foundations of using digital tools in preparing future speech therapists to work with stuttering children during independent learning. Multimedia resources, speech therapy applications, online simulators and virtual environments are considered as means of strengthening the competency-based approach in speech therapy education.

Keywords: speech therapist, independent learning, stuttering, digital technologies, speech therapy competence, online resources.

Zamonaviy ta'lim tizimining isloh qilinishi bo'lajak logopedlar tayyorgarligida tubdan yangi yondashuvlarni talab etmoqda. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni (2020) va "Maktabgacha ta'lim va tarbiyani 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" asosida logopediya sohasida ham raqamli texnologiyalardan keng foydalanish zarurati kun tartibiga qo'yildi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda 5-12 yoshdagi bolalarning 2-3 foizi duduqlanishdan aziyat chekadi. Bu holat kelajakdagi logopedlarni aynan shu muammo bilan ishlashga maxsus va chuqur tayyorlashni talab etadi. Shu bilan birga,

Date: 3rd July-2026

an'anaviy ta'lim shakllari ko'pincha amaliy ko'nikmalarni to'liq rivojlantirish imkonini bermaydi, chunki talaba auditoriyadan tashqarida ham mustaqil mashg'ul bo'lishi kerak.

Mustaqil ta'lim - bu talabaning o'z bilim va ko'nikmalarini o'qituvchi bevosita ishtirokisiz rivojlantiradigan faoliyat turi. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar mustaqil ta'lim sifatini oshirishda kuchli vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Logopediya sohasida esa raqamli vositalar yordamida bo'lajak mutaxassislar duduqlanishning turlari, diagnostikasi va tuzatish metodlari bilan chuqurroq tanishishlari mumkin.

Duduqlanish muammosi logopediya fanining eng qadimiy va murakkab sohalaridan biri hisoblanadi. V.I.Seliverstov (2001) duduqlanishni nutq mushaklari spazmi bilan kechadigan nutq buzilishi sifatida ta'riflaydi. M.E.Xvattsev va R.E.Levina tadqiqotlari duduqlanishning neyrofiziologik mexanizmlarini batafsil yoritgan bo'lib, ular tuzatish ishlarida kompleks yondashuvning zarurligini ta'kidlaydi.

Raqamli texnologiyalarning logopediya ta'limiga kirib kelishi haqida xorijiy tadqiqotchilar - C.Bothe (2008), P.M.Enderby (2012) va M.Onslow (2020) - keng tadqiqotlar olib borgan. Ular raqamli vositalar yordamida talabalar nafas olish, fonotsiya va artikulyatsiya mashqlarini simulyatsiya tarzida o'rganishi mumkinligini isbotlagan.

O'zbek adabiyotida N.Yo.Tursunova (2022) va Sh.B.Ismoilova (2023) logopediya ta'limida zamonaviy texnologiyalarni qo'llash masalasini ko'rib chiqqan. Ularning tadqiqotlari raqamli vositalar logopedik kompetensiyalarni shakllantirishda an'anaviy usullarni to'ldiruvchi vosita sifatida katta ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, mavjud adabiyotlarda mustaqil ta'lim jarayonida raqamli vositalardan foydalanish metodikasi, ayniqsa duduqlanuvchi bolalar bilan ishlash kontekstida, yetarlicha ishlab chiqilmaganligini ko'rish mumkin. Bu holatni bartaraf etish ushbu maqolaning asosiy maqsadini belgilab beradi.

Duduqlanishning turlari va tuzatish yo'nalishlarini o'zlashtirish uchun raqamli resurslari. Bo'lajak logopedlar mustaqil ta'lim jarayonida eng avvalo duduqlanishning klonik, tonik va aralash turlarini nazariy jihatdan chuqur o'rganishi kerak. Bu borada raqamli video-darsliklar, interaktiv sxemalar va onlayn test tizimlari katta ahamiyat kasb etadi.

Xususan, logopedik videotekalar (masalan, YouTube'da maxsus kanallar, logopedia.ru platformasi) bo'lajak logopedlarga real mashg'ulotlarni kuzatish va tahlil qilish imkonini beradi. Talaba bir xil mashg'ulotni birdaniga bir nechta bola bilan o'tkazilgan holda ko'rib chiqib, turli duduqlanish ko'rinishlarini solishtirishi mumkin — bu auditoriyada erishib bo'lmaydigan tajriba.

Raqamli o'quv resurslarining ustunliklari quyidagilardan iborat: birinchidan, talaba o'ziga qulay vaqtda va sur'atda o'rganishi mumkin; ikkinchidan, bir xil materialga qayta-qayta murojaat qilish imkonini mavjud; uchinchidan, vizual va audio materiallar birgalikda qo'llanishi bilim o'zlashtirishni tezlashtiradi.

Simulyatsiya texnologiyalari va virtual amaliyoti. Zamonaviy logopediya ta'limida simulyatsiya texnologiyalari alohida o'rin egallaydi. Virtual bemor texnologiyasi (virtual patient technology) bo'lajak logopedga haqiqiy bola bilan ishlashdan oldin virtual muhitda mashq qilish imkonini beradi. Bunday simulyatorlar talabaning xato qilishiga va bu

Date: 3rd July-2026

xatolardan o'rganishiga imkon yaratadi — bu an'anaviy amaliyotda juda qimmat baholi tajriba.

Speech Trainer, Fluency Tutor va shunga o'xshash ilovalar yordamida talaba duduqlanuvchi bolaning nutq namunalarini eshitib, diagnostik ko'nikmalarini mustaqil ravishda rivojlantirishi mumkin. Bu ilovalar talabaning javoblarini qayd etib, xato va to'g'ri baholashni avtomatik tahlil qiladi.

O'zbekiston kontekstida esa mahalliy tilda ishlaydigan logopedik ilovalarning rivojlanishi hali boshlang'ich bosqichda. Shu sababli kelajakda o'zbek tilidagi raqamli logopedik resurslarni yaratish zaruriyati ilmiy va amaliy jihatdan katta ahamiyatga ega.

Onlayn hamkorlik va kasbiy rivojlanish muhitlari. Mustaqil ta'limni yana ham samarali qilishda onlayn hamkorlik muhitlari muhim rol o'ynaydi. Moodle, Google Classroom va Telegram kabi platformalar orqali talabalar bir-birining mashg'ulot yozuvlarini tahlil qilib, fikr almashishi mumkin. Bu jarayon logopedik refleksiya ko'nikmalarini - o'z faoliyatini tanqidiy baholash qobiliyatini - rivojlantiradi.

Bundan tashqari, xalqaro logopediya platformalari (IALP, ASHAwire) ochiq manbali ilmiy maqolalar va video materiallar bilan ta'minlaydi. Talaba ushbu resurslardan foydalanib, duduqlanishni tuzatishning eng yangi metodlari -Lidcombe dasturi, Camperdown dasturi, GILCU usuli - bilan tanishishi va ularni taqqoslashi mumkin.

Mustaqil ta'limda raqamli portfel va refleksiyasi. Raqamli portfel (e-portfolio) bo'lajak logopedlarning mustaqil ta'lim natijalarini tizimli qayd etish vositasidir. Talaba har bir mashg'ulot kuzatuv, o'z-o'zini baholash natijasi va tahlil xulosalarini raqamli portfelga joylashtirib boradi. Bu nafaqat o'quv jarayonini shaffof qiladi, balki kelajakdagi ish beruvchilar uchun ham kasbiy tayyorgarlikning dalili bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, audio va video yozuvlarni tahlil qilish platformalari (masalan, ELAN annotatsiya dasturi) logopedik tahlil ko'nikmalarini rivojlantirishda foydali. Talaba real duduqlanish namunalarini annotatsiya qilib, nutq buzilishining xususiyatlarini ilmiy jihatdan ta'riflashni o'rganadi.

Amalga oshirilgan nazariy tahlil asosida quyidagi xulosalar chiqarish mumkin:

Birinchidan, raqamli vositalar mustaqil ta'lim jarayonida bo'lajak logopedlarning duduqlanuvchi bolalar bilan ishlashga tayyorgarligini sezilarli darajada oshirish salohiyatiga ega. Video-darsliklar, simulyatorlar va interaktiv testlar an'anaviy ta'limning organik davomi vazifasini o'taydi.

Ikkinchidan, simulyatsiya texnologiyalari va virtual amaliyot platformalari talabaga xavfsiz muhitda kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi, bu esa ayniqsa duduqlanish kabi murakkab patologiya bilan ishlashga tayyorgarlikda muhimdir.

Uchinchidan, O'zbekiston kontekstida o'zbek tilidagi logopedik raqamli resurslarni yaratish va mavjud xalqaro platformalardan foydalanish ko'nikmalarini takomillashtirish zaruriyati mavjud.

Mazkur yo'nalishda kelgusida tajriba-sinov tadqiqotlari olib borish, raqamli ta'lim vositalarining samaradorligini empirik jihatdan asoslash va o'zbek tilidagi logopedik platformalarni ishlab chiqish istiqbolli ilmiy vazifa hisoblanadi.

Date: 3rd July-2026

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. Mirzayeva M.A. O‘zbekistonda duduqlanishning tarqalishi va profilaktikasi // Defektologiya. – 2021. – №2. – B. 34–39.
3. Seliverstov V.I. Zaikaniye u detey. – Moskva: VLADOS, 2001. – 208 s.
4. Xvattsev M.E. Logopediya. – Moskva: Uchpedgiz, 1959. – 476 s.
5. Onslow M., Packman A. The Lidcombe Program of early stuttering intervention. – Austin: PRO-ED, 2020. – 312 p.
6. Tursunova N.Yo. Logopediya ta’limida zamonaviy texnologiyalar // Pedagogika va psixologiya. – 2022. – №4. – B. 88–94.
7. Enderby P., Pickstone C. How many people have communication disorders and why does it matter? // Folia Phoniatica et Logopaedica. – 2005. – Vol. 57. – P. 1–9.

